

Creativitat i pensament crític a les aules

La "creativitat productiva" sorgeix quan apliquem el pensament crític al pensament creatiu

per Ana Moreno Salvo

ENTREVISTA A ROBERT SWARTZ

Fa temps, David Perkins i vostè van escriure algunes idees sobre la necessitat d'ensenyar a "pensar bé". Què és per a vostè un bon pensador?

En David i jo ens vam conèixer a Harvard quan era estudiant de postgrau. Tots dos érem molt sensibles al fet que la majoria de la gent no pensa bé. Prenen decisions ràpides, fan judicis precipitats, i s'equivoquen. Per exemple, en un anunci de cereals per a esmorzar, hi diu "aquest és un cereal deliciós" o "és tan beneficiós menjar una cullerada d'aquest cereal com menjar una poma" al costat de la imatge d'una poma que sembla gustosa. El missatge està dissenyat perquè jo decideixi que és una bona idea comprar aquest cereal. Ara s'ha fet una investigació

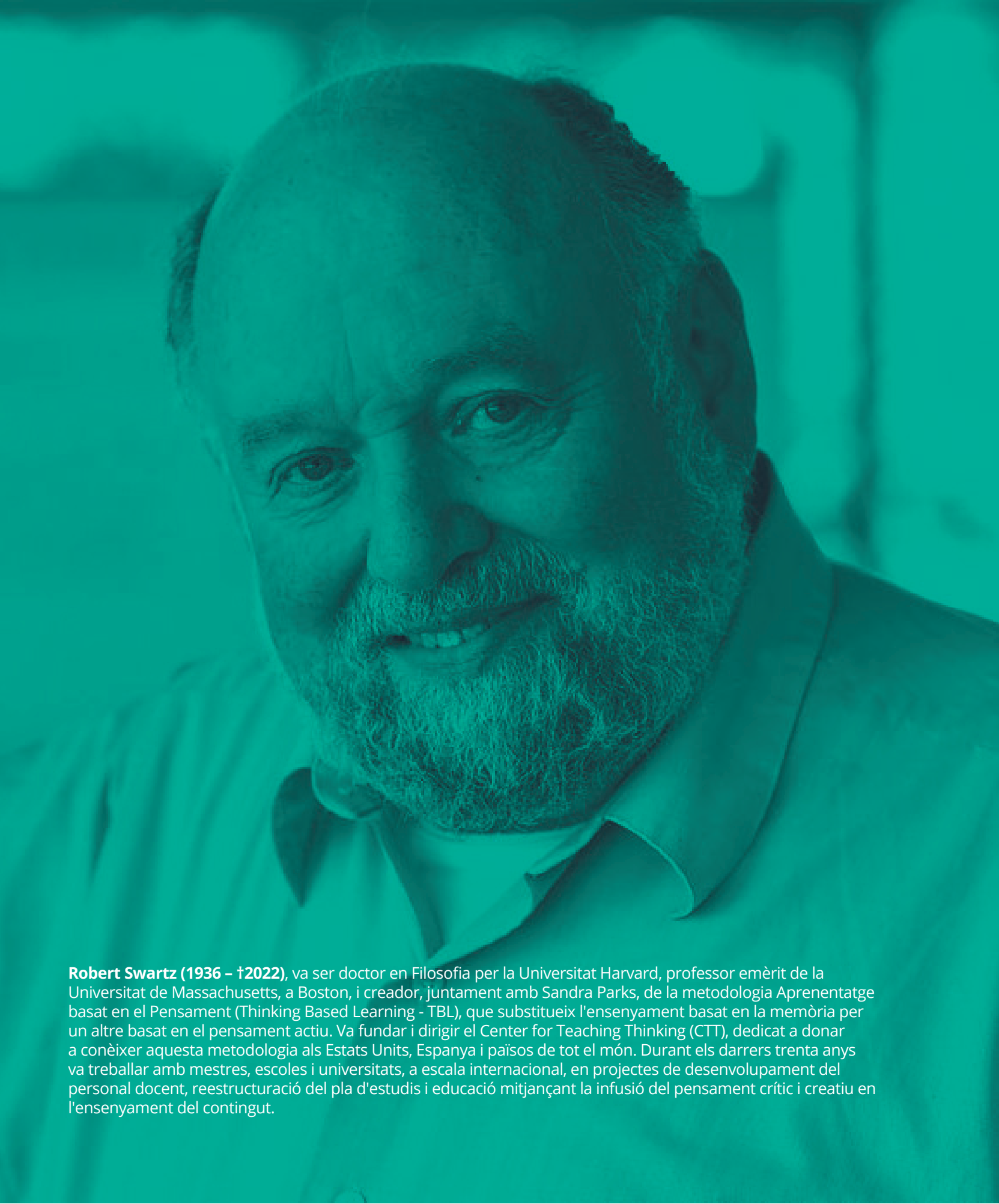
que demostra que si vostè pren diàriament cert tipus de cereals, al cap de 20 anys hi ha una probabilitat que desenvolupi un càncer. Del que en David i jo ens vam adonar és que la majoria de la gent pren decisions així. Pensen en coses bones, però no es pregunten: hi ha cap desavantatge? Ens vam adonar que això succeïa en la majoria dels tipus de pensament i vam decidir que seria una bona idea ajudar-los a desenvolupar l'hàbit de preguntar, no només si hi ha alguna cosa bona, sinó també si pot tenir alguna conseqüència negativa, és a dir, a aprendre com pensar millor.

Es tractava d'esbrinar com ensenyar els estudiants perquè aprenguin des del principi de la seva escolarització, com pensar realment amb més cura quan prenen decisions, quan resolen problemes, quan pensen com funciona alguna cosa, etc.

Podria donar-nos una definició de pensament creatiu? Quina relació té amb el pensament crític, si és que en té alguna?

Pensar de manera creativa és un dels diferents tipus de pensament que necessitem aprendre a fer bé en diferents circumstàncies. Implica

La majoria de la gent no pensa bé. Prenen decisions ràpides, fan judicis precipitats, i s'equivoquen

Robert Swartz (1936 – †2022), va ser doctor en Filosofia per la Universitat Harvard, professor emèrit de la Universitat de Massachusetts, a Boston, i creador, juntament amb Sandra Parks, de la metodologia Aprenentatge basat en el Pensament (Thinking Based Learning - TBL), que substitueix l'ensenyament basat en la memòria per un altre basat en el pensament actiu. Va fundar i dirigir el Center for Teaching Thinking (CTT), dedicat a donar a conèixer aquesta metodologia als Estats Units, Espanya i països de tot el món. Durant els darrers trenta anys va treballar amb mestres, escoles i universitats, a escala internacional, en projectes de desenvolupament del personal docent, reestructuració del pla d'estudis i educació mitjançant la infusió del pensament crític i creatiu en l'ensenyament del contingut.

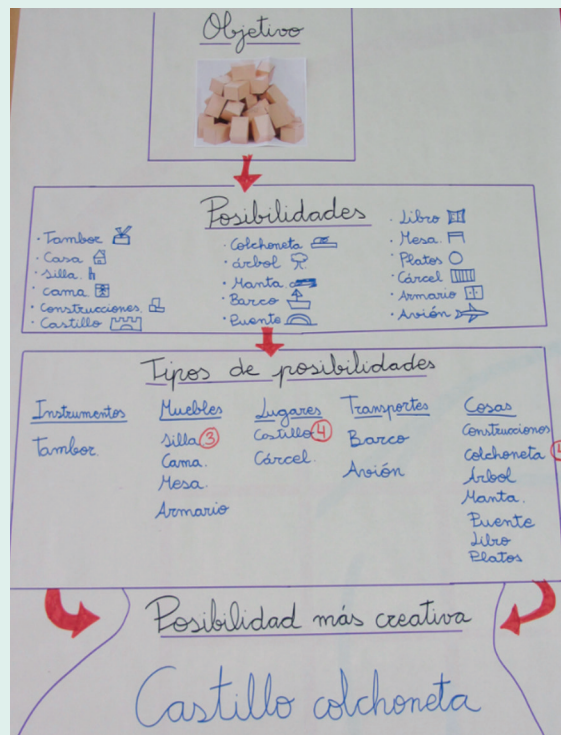
tenir idees noves, originals, creatives i diferents. El simple fet que se t'acudeixin aquestes idees creatives suposa la pràctica de la creativitat. El pensament crític, en canvi, consisteix a intentar pensar sobre idees i preguntar-se si són correctes, si és cert o veritable el que diem. En el pensament creatiu, intentem idear alguna cosa nova i original, interessant, i en el pensament crític ens preguntem: són aquestes idees creatives, bones idees? M'agrada treballar el pensament creatiu en allò que jo anomeno "creativitat productiva", que és arribar a idees noves i originals que funcionin, que

Pensar de manera creativa implica idees noves, originals i creatives. El fet que se t'acudeixin aquestes idees és la pràctica de la creativitat

facin avançar les nostres vides. I això significa aplicar el pensament crític al pensament creatiu que hem practicat. Altres vegades, tens un problema que ningú ha estat capaç de resoldre o que és un nou problema que acaba de sorgir i necessita ser resolt, llavors has d'utilitzar pensament creatiu per intentar arribar a algunes formes originals de resoldre aquesta

situació. Després caldrà exercir el pensament crític per determinar si les solucions proposades funcionaran.

Penso que és important emfatitzar en la idea de "creativitat productiva", quan estem intentant arribar a noves maneres de fer alguna cosa. Hem provat totes les formes possibles que coneixem i no sembla que funcionin. Així que intentem exercitar

La creativitat productiva significa aplicar el pensament crític al pensament creatiu que hem practicat

la creativitat, però volem assegurar-nos que les idees creatives que se'ns acudeixen són productives.

És un dels grans experts a escala mundial en l'ensenyament del pensament, els seus llibres són molt populars en l'àmbit escolar. La seva dedicació a la formació de professors als cinc continents li ha donat un coneixement i una experiència privilegiada sobre l'ensenyament del pensament a

l'escola. Quines creu que són les claus per ensenyar a pensar?

Quan vaig començar als Estats Units, a Massachusetts, era membre de la facultat en una universitat i això em limitava. Vaig voler anar a escoles de tot el món, treballar amb els professors, i mostrar-los tot el que havia descobert i el que havia après d'altres professors perquè tot funcionés. Em proposava ajudar-los a posar això en pràctica a les seves aules, ajudar els professors

a aprendre a ensenyar els nens a ser millors pensadors. Així que vaig obtenir el permís de la meua universitat i vaig començar a viatjar i vaig convertir les escoles en allò que jo anomeno "Thinking Schools". Vaig crear el "Centre per a l'ensenyament del pensament" i un certificat per a acreditar que aquestes escoles, a més de continguts, ensenyaven a pensar. En elles, entre el 80% i el 90% dels professors ensenyen tot el seu contingut a través del pensament. Hem desenvolupat una tècnica, TBL (Thinking Based Learning), perquè els professors i els seus estudiants aprenguin a fer-ho, i realment funciona.

L'enfocament parteix de pensar

què és un veritable aprenentatge. Després els demano que passin el repte als alumnes i els preguntin, com aprendrà això?, quines preguntes necessites saber respondre per aconseguir pensar-hi bé i arribar a una conclusió acceptable? Els professors treballen junts i troben la tècnica d'aprendre a pensar que els permetrà transformar l'aprenentatge en pensar per a aprendre. No han de proporcionar l'estratègia per a pensar els estudiants, els han de desafiar perquè trobin aquestes preguntes que necessiten respondre per a poder pensar sobre el problema que se'ls planteja. Fer-los conscients que estan pensant bé, que la resposta arribarà i al final el pensament serà

bo. No memoritzen d'un llibre de text, sinó que pensen a consciència per a obtenir bones respostes. Per exemple, s'espantia el televisor de casa teva o el teu cotxe, i et plantejes la pregunta: per què ha deixat de funcionar? Aquesta és una bona pregunta, i els estudiants s'hi interessen, i intenten esbrinar-ho. Per a fer-ho han d'idear un pla. Això es pot fer amb molts continguts; es tracta de plantejar reptes als alumnes que suposin esbrinar la causa d'algun

esdeveniment, de ser curiosos, pensem quines possibles causes han fet que el televisor deixi de funcionar. Explorem-les totes. D'aquesta manera els estudiants duen a terme el que jo anomeno un mapa de pensament. Un conjunt de preguntes o un conjunt de procediments que creuen que cal seguir, coses que cal esbrinar per decidir per què ha passat alguna cosa. Hi ha altres tipus de pensament com resoldre problemes, prendre decisions, predir conseqüències.

Es tracta de plantejar reptes als alumnes perquè esbrinin la causa d'algun esdeveniment, duen a terme un mapa de pensament

Els alumnes s'adonen que ells mateixos poden aprendre continguts i explicar-los fent servir els mapes de pensament que ells mateixos creen. Així aprenen a guiar-se en el seu pensament, i a fer-ho amb cura i bé, perquè la conclusió a què arribin, la decisió que prenguin, sigui una cosa de la qual puguin sentir-se, no només orgullosos, sinó que sàpiguen que està bé.

Necessitem pensament creatiu en altres destreses de pensament?

No necessitem el pensament creatiu per a tota mena de pensament, però això no impedeix que sigui extremadament important. De fet, els grans èxits que hem tingut els éssers humans en l'avenç de les formes de vida en el desenvolupament de les nostres grans ciutats ha estat gràcies a la creativitat: no saber com fer alguna cosa i després aprendre a pensar de manera creativa, arribar a idees noves, esbrinar si les idees creatives funcionaran i posar-les en pràctica. Les nostres vides, tal com les vivim ara, són gràcies a la nostra capacitat no solament de generar idees creatives interessants que poden funcionar o no, sinó de promoure idees "creatives productives" que després descobrim que seran útils. I això és la humanitat.

Per a mi, la pregunta és: què podem fer a les nostres aules per ajudar els estudiants a desenvolupar una "creativitat productiva", i ser capaços de fer-ho, de voler fer-ho, i estar motivats per a fer-ho bé?

Tal com ho explica sembla fàcil, però segurament no ho és tant.

Naturalment, aquests canvis no succeeixen de la nit al dia. Hi ha una vàlvula de seguretat, un conjunt de processos als quals se sol anomenar metacognició, és a dir, la capacitat

Ensenyar a pensar bé als alumnes implica: desenvolupar i aplicar el seu pla, veure què ha passat i preguntar-se si ha funcionat

de pensar sobre el teu pensament, sobre com he pensat, decidir quines qüestions he de preguntar. Ensenyar a pensar bé implica demanar als estudiants que duguin a terme el seu pla, i tan bon punt l'apliquin, que vegin què ha passat, pensant sobre això pas a pas i preguntar-se si ha funcionat. Si no ho ha fet, cal fer-se una nova pregunta: com ho podríem fer de manera diferent? El professor ha d'ajudar els alumnes a aprendre per ells mateixos, a fer-ho bé. Així aprenen a aprendre. Després de fer-ho un parell de cops amb el contingut del currículum, el docent pot mantenir-se al marge. Ells s'adonen que ho poden fer per ells mateixos, i ho repeteixen fins que no necessiten practicar-ho més. D'aquesta manera sorgeix la destresa o habilitat en, per exemple, prendre decisions amb eficàcia o pensar de manera "creativo-productiva" o qualsevol altre tipus de pensament. Ho aprenen a l'escola i, després de la pràctica, arriba a ser una forma automàtica de pensar.

Podria descriure breument com seria una bona lliçó per a desenvolupar algun tipus de pensament creatiu?

Tots els estudiants necessiten ser pensadors creatius; si volen ser pràctics, si volen ajudar a canviar el món, han d'aprendre a produir idees productivament creatives que resolguin problemes o situacions. Explico breument una experiència que es va dur a terme en un col·legi: al professor¹ se li va acudir la idea que els estudiants imaginessin una

persona que es dediqués a ajudar altres persones amb dificultats, per exemple una persona perduda al desert, o que s'ha trencat una cama. Els va dir: heu de pensar idees creatives que salvin la vida d'aquestes persones, vull que feu servir el que heu après a l'escola. Un estudiant va plantejar: algú està escalant el Matterhorn a Suïssa i s'ha trencat una cama. Però porta una petita caixa a la butxaca amb un botó verd, el pressiona, i aquest envia un senyal al campament base on un dron comença a bronzir i s'eleva. És un artefacte amb els subministraments mèdics necessaris per a aquest tipus de casos i vola cap a un punt des d'on la caixa emet un senyal. L'accidentat prem dos botons més i els paquets de la part inferior giren. Un s'obre, i un conjunt de subministraments per a algú amb una cama trencada es dirigeix cap a aquesta persona. Hi ha benes, fèrules, croses plegades que pots fer servir per posar sota les teves espatlles i baixar la muntanya i així se salva. Els alumnes de la classe li van dir: no crec que funcioni, hem estudiat sobre Suïssa, sobre les muntanyes i els Alps, i hem après que en una muntanya com el Cerví fa molt de vent. El fet és que van tractar de fer-ho, van intentar fer volar el dron, tots els estudiants del grup estaven convençuts que funcionaria, perquè usant els seus portàtils van esbrinar els corrents del vent. I vaig pensar: aquests nois estan aprenent a no fer judicis ràpids, encara que sembli correcte, necessiten esbrinar-ho a la realitat. Per a mi va ser un exemple meravellós de l'ús de TBL, un exemple per a tots nosaltres.

Nota

¹ Pablo Carrión, International school Lope de Vega

Els grans èxits que hem tingut els éssers humans en l'avenç de les formes de vida ha estat gràcies a la creativitat

prepara els alumnes pe

46
47

diàlegs

ACTUALITAT